

KRYSTYNA JUSZYŃSKA
Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina
Wydział Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki
Katedra Teorii Muzyki

Osiągnięcia dyrygenckie Witolda Rowickiego w Polsce i na świecie

STRESZCZENIE:

Witold Rowicki (1914–1989) był jednym z bardziej znaczących dyrygentów polskich drugiej połowy XX w., tworzącym oryginalne interpretacje muzyki symfonicznej oparte na odpowiednim doborze dynamiki, tempa i proporcji brzmieniowych poszczególnych grup instrumentów. Zakres jego artystycznych osiągnięć dyrygenckich jest imponujący i obejmuje: ponad 600 koncertów w Polsce (najwięcej z Filharmonią Narodową i Wielką Orkiestrą Symfoniczną Polskiego Radia w Katowicach), ponad 500 koncertów za granicą, ogromny repertuar koncertowy od klasyki do współczesności, występy z plejadą znakomitych solistów, nagranie ponad 100 płyt, twórczość kompozytorską, liczne aranżacje i instrumentacje, upowszechnianie muzyki, pracę pedagogiczną. Jego największą zasługą organizatorską było reaktywowanie po drugiej wojnie światowej WOSPR w Katowicach (1945) i Orkiestry Symfonicznej Filharmonii Warszawskiej (1951). Witold Rowicki był dyrygentem w szczególności zasłużonym dla kultury polskiej.

SŁOWA KLUCZOWE: dyrygent polski, Witold Rowicki, Filharmonia Narodowa w Warszawie.

CHARAKTERYSTYKA ŹRÓDEŁ

Pisać o Witoldzie Rowickim [...] – znaczy pisać o dyrektorzem artystycznym i dyrygencie-szefie dwóch czołowych powojennych orkiestr symfonicznych w Polsce, których był twórcą, a mianowicie: Wielkiej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach (od 1945 r.) oraz Stołecznej Filharmonii Warszawskiej i Narodowej (od 1950 r.); to znaczy pisać również o artyście skrzypku, czasami altowiolistcie, soliście, kameraliście, muzyku orkiestrowym, o pedagogu, kompozytorze, propagatorze muzyki polskiej w kraju i poza jego granicami, działaczu społecznym w kręgach polskich muzyków, organizatorze życia muzycznego – a nade wszystko o wielkim polskim dyrygencie cieszącym się międzynarodową sławą, znanym i cenionym w ośrodkach muzycznych nie tylko Polski, ale Europy, Azji, Ameryki, Australii i Afryki [Gołębiowski 1991, s. 5].

Tak w jednym zdaniu zostały wymienione różnorodne obszary działalności Rowickiego. Autor tych słów – Marian Gołębiowski – wicedyrektor Filharmonii Narodowej w latach 1955–1985, całe swoje życie poświęcił zbieraniu i opracowywaniu dokumentacji dotyczącej stołecznej Filharmonii, co zaowocowało wydaniem trzech prac dokumentacyjno-albumowych [Gołębiowski 1976, 1991b, 2010] oraz osobnej pracy o Witoldzie Rowickim [Gołębiowski 1991a], którego cenił szczególnie wysoko jako dyrygenta i człowieka.

Książka-album pt. *Witold Rowicki w Filharmonii Warszawskiej i Narodowej* Mariana Gołębiowskiego, zainicjowana specjalną wystawą pod tym samym tytułem zorganizowaną w 1984 roku w foyer Filharmonii z okazji 70. rocznicy urodzin dyrygenta, zawiera oprócz kalendarium życia i działalności artysty wykaz obejmujący: 423 koncerty w siedzibie Filharmonii, 3 koncerty w Warszawie poza jej siedzibą, 17 koncertów poza Warszawą, 33 koncerty z Filharmonią Krakowską (łącznie 476 koncertów) oraz wykaz 44 tournée zagranicznych pod dyrekcją Rowickiego odbytych w latach 1951–1982. Publikacja zawiera także dyskografię nagrań Rowickiego z Filharmonią Narodową, wykaz repertuaru orkiestry Filharmonii pod jego batutą i inne istotne informacje oraz 360 fotografii.

Kolejna publikacja Mariana Gołębiowskiego pt. *Warszawska Filharmonia Narodowa na pięciu kontynentach* wydana w 2010 roku, będąca efektem ponad 30 lat benedyktyńskiej pracy autora, zawiera szczegółowe informacje dotyczące 128 tournée zagranicznych Filharmonii w latach 1951–2009, podczas których orkiestra wykonała 1372 koncerty (w tym 68 z chórem Filharmonii), a także 85 wyjazdów zagranicznych chóru, który uczestniczył w 310 koncertach. Znaczna część tej pracy poświęcona jest Witoldowi Rowickiemu, który zainicjował powojenne wyjazdy zagraniczne Filharmonii i występował z nią wielokrotnie w latach 1951–1982.

Z okazji 100. rocznicy urodzin Witolda Rowickiego, obchodzonej w lutym 2014 roku, Filharmonia Narodowa wydała okolicznościowy album pt. *Witold Rowicki in memoriam* [Bychawska 2014], zawierający informacje o życiu i pracy dyrygenta, informacje o filmie i nagranych koncertach, wiele fotografii oraz trzy płyty: 1) CD z koncertem pod dyrekcją Rowickiego w Town Hall w Huddersfield w Wielkiej Brytanii (3 IV 1967); 2) DVD z filmem pt. *Cień pod kamieniem* (2007) w reżyserii Tomasza Dobrowolskiego; 3) CD z audycjami radiowymi Anny Skulskiej zawierającymi rozmowy z Rowickim z lat 1987 i 1989.

Cennym źródłem poznania osobistych przemyśleń Rowickiego na tematy muzyczne i dyrygenckie oraz jego głębszych refleksji filozoficznych i estetycznych są notatki, jakie prowadził w latach 1977–1989, będąc już na emeryturze. Dwa fragmenty dotyczące pracy

dyrygenta z orkiestrą opublikowano jeszcze za życia Rowickiego w dwóch numerach „Ruchu Muzycznego” (1989, nr 18 i 20), natomiast pełną wersję notatek w formie książki pt. *Zapiski Dyrygenta* [Rowicki 2014] wydano na stulecie urodzin artysty dzięki staraniom rodziny¹.

Dokumentacja działalności dyrygenckiej Witolda Rowickiego nie jest jeszcze w pełni opracowana. Brakuje danych dotyczących koncertów Wielkiej Orkiestry Polskiego Radia w Katowicach (obecnie NOSPR), którą organizował i prowadził w latach 1945–1950². Ponadto do tej pory nie odnaleziono w archiwach Polskiej Agencji Artystycznej (Pagart)³ dokumentacji indywidualnych wyjazdów Witolda Rowickiego jako dyrygenta różnych orkiestr symfonicznych na świecie. Nowym wątkiem źródłowym dotyczącym działalności koncertowej Witolda Rowickiego jest wykaz 127 koncertów Orkiestry Symfonicznej w Bambergu w Niemczech, którą wielokrotnie dyrygował w ostatnich 10 latach życia, a w okresie 1983–1985 był jej szefem. Źródłem informacji o osiągnięciach artystycznych Rowickiego jest także prasa polska i zagraniczna, w której ukazywały się recenzje z jego koncertów, oraz nagrania, utrwalone na ponad 100 płytach.

Ciekawym dokumentem są zachowane amatorskie filmy kręcone przez Rowickiego na taśmie ośmiomilimetrowej podczas jego licznych podróży, które zostały wykorzystane przez reżysera Tomasza Dobrowolskiego w filmie dokumentalnym pt. *Cień pod kamieniem*. Zachowane w archiwum Polskiego Radia rozmowy z dyrygentem przeprowadzone przez Annę Skulską w ostatnich latach życia artysty pozwalają nie tylko usłyszeć jego głos, ale także ukazują nowe wątki jego drogi życiowej i pracy. Na uwagę zasługuje także archiwum rodzinne, którego znaczną część przekazano do Biblioteki Narodowej w Warszawie. Obejmuje ono: dyplomy i świadectwa, dokumenty osobiste, nagrody, rękopisy kompozycji i aranżacji, partytury, programy i afisze koncertów, wycinki prasowe, korespondencję, zaproszenia, fotografie itp. Witold Rowicki pozostaje również we wspomnieniach wielu osób, które miały to szczęście, by spotkać go na swojej drodze.

W ostatnich latach w uczelniach muzycznych, np. w Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie, powstają prace magisterskie poświęcone Witoldowi Rowickiemu. Warto dodać, że Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia w Żywcu, gdzie Rowicki uczęszczał do szkoły powszechnej dnia 24 września 2014 roku uroczystość przyjęła jego imię. Z okazji 100-lecia urodzin dyrygenta Biblioteka Narodowa w lutym 2014 roku przygotowała wystawę o Rowickim (kustosze wystawy Marcin Jaworowicz), prezentując ją w Filharmonii Narodowej podczas uroczystego koncertu poświęconego pamięci jej wieloletniego dyrygenta i dyrektora. Dnia 1 października 2014 roku – z okazji 100. rocznicy urodzin i 25. rocznicy śmierci dyrygenta – Katedra Dyrygentury Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina zorganizowała konferencję naukową o Rowickim oraz koncert, podczas którego wykonano jego kompozycje.

¹ Rękopisy notatek Witolda Rowickiego znajdują się w Zbiorach Muzycznych Biblioteki Narodowej w Warszawie.

² Marian Gołębiowski podaje, że „brak szczegółowej dokumentacji pionierskich koncertów” Witolda Rowickiego w Katowicach w latach 1945–1950 i „na skutek niemożności – według informacji WOSPRiTV – odtworzenia ich programów” nie jest możliwe sporządzenie pełnej dokumentacji koncertów Rowickiego w Polsce. Patrz M. Gołębiowski, *Witold Rowicki w Filharmonii ...*, dz. cyt., s. 83.

³ Informacja przekazana przez Włodzimierza Pospiecha, męża córki Witolda Rowickiego, który zabiegał o uzyskanie odpowiedniej dokumentacji w Pagarcie. Na podstawie wywiadu z W. Pospiechem dnia 4 VIII 2014.

DROGA ŻYCIOWA WITOLDA ROWICKIEGO Z TAGANROGU NA ESTRADY ŚWIATA

Droga życiowa Witolda Rowickiego prowadzi z Taganrogu na terenie Rosji nad Morzem Azowskim, gdzie urodził się 26 lutego 1914 roku, do Warszawy, w której spędził większą część swego życia. Jego ojciec, Jan Kałka, był urzędnikiem, a matka Nadieżda z domu Kozłowska zajmowała się domem i czwórką dzieci: Witoldem (najstarszy syn), Eleonorą, Natalią i Włodzimierzem (najmłodszy syn). Właściwe nazwisko Witolda Rowickiego brzmi Witold Kałka. Drugi człon nazwiska Kałka-Rowicki przyjął po rodzinie ciotki Justyny (siostry matki), u której przez pewien czas przebywał. W grudniu 1948 roku drugi człon nazwiska stał się jego oficjalnym nazwiskiem.

W 1923 roku rodzina Kałków została repatriowana z ZSRR do Polski i zamieszkała w Żywcu, gdzie Witold uczęszczał do szkoły powszechnej, a następnie w Nowym Sączu, gdzie chodził do gimnazjum. W 1931 roku, mając 17 lat, wyjechał do Krakowa i rozpoczął studia w Konserwatorium Towarzystwa Muzycznego w klasie skrzypiec Artura Malawskiego oraz w zakresie teorii muzyki u Michała Piotrowskiego i Bolesława Wallek-Walewskiego. Dyplom ukończenia Konserwatorium uzyskał 26 czerwca 1938 roku ze skrzypiec jako przedmiotu głównego w klasie Artura Malawskiego⁴ z wynikiem celującym oraz z przedmiotów teoretycznych z ocenami celującymi i bardzo dobrymi. W czasie studiów grał na skrzypcach w orkiestrze Filharmonii Krakowskiej, występował jako solista i kameralista, a w 1932 roku debiutował jako dyrygent. Po uzyskaniu dyplomu w 1938 roku został zatrudniony na stanowisku profesora gry na skrzypcach w Konserwatorium, przejmując klasę po Malawskim, który wyjechał do Warszawy.

Lata drugiej wojny światowej Witold Rowicki spędził w Krakowie, pracując jako muzyk, studiując i opiekując się nowo założoną rodziną. Organizował koncerty symfoniczne, którymi sam dyrygował oraz grał na altówce w orkiestrze Filharmonii Generalnego Gubernatorstwa w Krakowie. W latach 1942–1944 studiował dyrygenturę u Rudolfa Hindemitha (brata kompozytora Paula Hindemitha) oraz kompozycję i muzykologię u Zdzisława Jachimeckiego. 19 listopada 1939 roku poślubił Janinę Nowak. Rowiccy mieli dwoje dzieci – córkę Magdalenę (ur. 24 V 1941) i syna Witolda Grzegorza (ur. 1 IX 1947).

Po wyzwoleniu Krakowa w styczniu 1945 roku Witold Rowicki rozpoczął pracę na stanowisku kierownika muzycznego Rozgłośni Polskiego Radia w Krakowie. Miesiąc później, w lutym 1945 roku zaproponowano mu analogiczne stanowisko oraz misję utworzenia orkiestry radiowej w Katowicach. W krótkim czasie Rowicki zorganizował zespół instrumentalny, w skład którego wchodziło 16 muzyków sprowadzonych z Krakowa i kilkunastu dokooptowanych z Katowic. Pierwszy koncert nowo powstałej orkiestry pod dyrekcją Rowickiego transmitowany na antenie radia katowickiego odbył się 23 marca 1945 roku. Orkiestra ta stała się załóżkiem przyszłej Wielkiej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia (WOSPR, obecnie NOSPR). Rok później orkiestra miała już pełny skład symfoniczny i liczyła około 90 osób. Do października 1947 roku Rowicki był dyrektorem artystycznym tej orkiestry, a po powrocie do kraju Grzegorza Fitelberga – twórcy

⁴ Informację tę podaje Rowicki w wypowiedzi pt. *Wspominając Artura Malawskiego*, „Ruch Muzyczny” 1958 nr 6; przedruk w: M. Gołębiowski, *Witold Rowicki w Filharmonii...*, dz. cyt., s. 174. Błędną informację, że Rowicki dyplom uzyskał w klasie skrzypiec S. Mikuszewskiego, podaje A. Mrygoń, hasło *Rowicki Witold*, *Encyklopedia muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, t. 8 (*Pe-r*), PWM, Kraków 2004, s. 488.

Orkiestry Polskiego Radia w Warszawie przed drugą wojną światową – powołanego obecnie na szefa WOSPR, Rowicki został jego zastępcą. Poza pracą dyrygencką angażował się w życie społeczne i upowszechnianie muzyki, m.in. organizował i prowadził koncerty dla górników, hutników i robotników na Śląsku.

Kolejny etap działalności Witolda Rowickiego związany był z Warszawą, do której przeniósł się z Katowic w 1950 roku i pozostał do końca życia. 15 września 1950 roku, w wieku 36 lat – zauważony przez władze centralne jako zdolny dyrygent i sprawny organizator – został powołany przez ówczesnego Ministra Kultury i Sztuki, Stefana Dybowskiego, na stanowisko dyrektora artystycznego Państwowej Filharmonii w Warszawie z tymczasową siedzibą w sali „Roma” przy ulicy Nowogrodzkiej 49. Jego głównym zadaniem była reorganizacja orkiestry symfonicznej wchodzącej w skład instytucji o nazwie Państwowa Opera i Filharmonia w Warszawie – łączącej filharmonię i operę w pierwszych latach po wojnie – oraz utworzenie samodzielnej orkiestry Filharmonii Warszawskiej, niezależnej od Opery. W planach rządu polskiego była odbudowa z ruin gmachu przedwojennej Filharmonii przy ulicy Jasnej, w którym miała znowu funkcjonować orkiestra symfoniczna. Rowicki zaproponował dobrowolny podział orkiestry, w wyniku czego 22 z 90 etatowych muzyków przeszło do nowo tworzonej orkiestry filharmonicznej, uzupełnionej w krótkim czasie muzykami z Warszawy i innych miast Polski do pełnego składu symfonicznego. Dnia 12 stycznia 1951 roku odbył się koncert inauguracyjny Orkiestry Symfonicznej Filharmonii Warszawskiej pod dyktando Witolda Rowickiego. Pięć lat później, 21 lutego 1955 roku nastąpiło uroczyste otwarcie odbudowanego gmachu Filharmonii Warszawskiej i przemianowanie jej na Państwową Filharmonię Narodową. Koncert, który wówczas odbył się pod dyktando Witolda Rowickiego z udziałem Wandy Wiłkomirskiej, wypełniony muzyką polską, zainaugurował jednocześnie V Międzynarodowy Konkurs im. Fryderyka Chopina. Było to wielkie wydarzenie dla Warszawy i Polski, a także wielki sukces młodego dyrygenta i jego orkiestry. Kilka tygodni później 1 kwietnia 1955 roku w wyniku pewnego nieporozumienia Witold Rowicki zrezygnował z pracy w Filharmonii Narodowej – jak podaje *Encyklopedia muzyczna PWM* – „ze względów zdrowotnych ustąpił ze stanowiska” [Mrygoń 2004, s. 488].

Do Filharmonii Narodowej powrócił po trzech latach, 1 września 1958 roku, i pracował na stanowisku dyrektora artystycznego i dyrygenta-szefa do końca czerwca 1977 roku, tj. do chwili, gdy w wieku 63 lat zdecydował się przejść na emeryturę. W okresie tej przerwy był ponownie dyrygentem WOSPR w Katowicach (rok 1956) i jeden sezon (1957/1958) pierwszym dyrygentem Filharmonii Krakowskiej. W połowie lat 60. (maj 1965 – kwiecień 1966) był dyrektorem artystycznym Opery Warszawskiej, gdzie przygotował i poprowadził operę *Straszny dwór* Moniuszki, 20 listopada 1965 roku uroczystie inaugurując działalność Teatru Wielkiego w Warszawie w nowo odbudowanym gmachu. Tak więc należy podkreślić, że właśnie Witold Rowicki współtworzył i otwierał dwie najważniejsze instytucje kultury muzycznej odbudowane po wojnie w stolicy Polski – Filharmonię Narodową i Teatr Wielki.

Po przejściu na emeryturę Witold Rowicki nadal był czynnym dyrygentem, występującym gościnnie z orkiestrami na całym świecie. Miał wiele propozycji objęcia stanowiska pierwszego dyrygenta czołowych orkiestr w Europie i Stanach Zjednoczonych, ale

nigdy na to się nie zdecydował, choć wyjątek stanowi jego stała współpraca z Bamberger Symphoniker w RFN w latach 1983–1985. Wielokrotnie koncertował też z orkiestrą Filharmonii Narodowej, z którą odbył jeszcze kilka tournée zagranicznych do Francji, RFN, Austrii, Szwajcarii i NRD. Ostatnie koncerty Witolda Rowickiego z Filharmonią Narodową odbyły się 12, 13 i 14 stycznia 1989 roku i były uświetnieniem jego 75. urodzin. Kolejne koncerty Rowickiego w Filharmonii Narodowej były zaplanowane na 28 i 29 września 1989 roku, ale już się nie odbyły. Ostatni sezon koncertowy Rowickiego był bardzo bogaty w wydarzenia i obejmował: tournée po Anglii, Szkocji i Walii z Filharmonią Narodową, koncerty w Strasbourgu, Bambergu, Bergen, Tokio, Moskwie i Leningradzie. W jego planach koncertowych był wyjazd do Filadelfii i Los Angeles w październiku 1989 roku.

Witold Rowicki zmarł dość niespodziewanie 1 października 1989 roku w Warszawie. Został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim. Siedem tygodni po śmierci męża zmarła jego żona, Janina Rowicka (25 XI 1989).

Dopełnieniem biografii Witolda Rowickiego są jeszcze dwa aspekty jego działalności – kompozytorski i pedagogiczny. Twórczość kompozytorska Rowickiego obejmuje utwory symfoniczne, koncerty na instrumenty dęte, kameralne, solowe i pieśni, m.in.: *Koncert na fagot i orkiestrę smyczkową* (1943), *Koncert na klarnet i orkiestrę* (1944), *Suitę w dawnym stylu* na orkiestrę smyczkową (1942), *Kwartet* (1941) i *Kwintet smyczkowy* (1943), *Mazurek* na fortepian (1945), *Balladę o Śląsku Hawirskim* na orkiestrę (1948), *Symfonię* (1956), *Koncert Warszawski* na orkiestrę (1976), skomponowany na 75-lecie Filharmonii Warszawskiej i wykonany pod jego dyрекcją podczas koncertu jubileuszowego (6 XI 1976). Był też autorem wielu opracowań na orkiestrę symfoniczną utworów Chopina, Noskowskiego, Karłowicza, Moniuszki, Kurpińskiego i Zarębskiego.

Pracę pedagogiczną Witold Rowicki rozpoczął w 1938 roku jako nauczyciel skrzypiec w Konserwatorium Towarzystwa Muzycznego w Krakowie i prawdopodobnie kontynuował ją w czasie wojny. W latach 1952–1954 prowadził klasę dyrygentury w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie. Jego uczniami byli m.in.: Władysław Kabalewski, Franciszek Klimczak, Andrzej Markowski. Obowiązki dyrygenckie w Filharmonii Narodowej i liczne wyjazdy zagraniczne nie pozwoliły mu na systematyczną pracę dydaktyczną w uczelni, a poza tym uważał – o czym pisał w swoich notatkach – że dyrygent powinien kształcić się w pracy z „żywą” orkiestrą, a nie w klasie przy fortepianie, co wydawało mu się nonsensem. Studia takie uważał za stratę czasu zarówno studenta, jak i pedagoga. Bardziej interesujące niż praca pedagogiczna były dla niego mistrzowskie kursy dyrygenckie. Prowadził Międzynarodowe Kursy Dyrygenckie w Wiedniu oraz we Francji i Niemczech. Dwukrotnie koncertował ze Światową Orkiestrą Symfoniczną Jeunesses Musicales (RFN 1972 i Polska 1986). Wspierał młodych kompozytorów, wykonawców i dyrygentów, a szczególnie swoich asystentów w Filharmonii Narodowej – Stefana Marczyka i Jerzego Precnera, którym powierzył stworzenie Małej Orkiestry Symfonicznej, występującej w zakładach pracy, szkołach i mniejszych ośrodkach.

Za swą działalność artystyczną był wielokrotnie nagradzany. Otrzymał m.in. Krzyż Oficerski (1947), Komandorski (1954) i Komandorski z Gwiazdą (1974) Orderu Odrodzenia Polski, dwukrotnie Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki (1963, 1983), Grand

Prix National du Disque w Paryżu i Montevideo (1966), Medal Zasłużony Działacz Kultury (1972), Nagrodę Miasta Stołecznego Warszawy (1974), Nagrodę Przewodniczącego Komitetu ds. Radia i Telewizji za twórczość radiowo-telewizyjną (1983).

Poza muzyką jego pasją była wspinaczka wysokogórska po Tatrach, jazda na nartach oraz filmowanie kamerą wąskotaśmową. Niezmiernie ważna była dla niego rodzina – żona Joanna, córka Magdalena, syn Witold Grzegorz i dwie wnuczki – Agnieszka i Joanna.

KONCERTY POD BATUTĄ WITOLDA ROWICKIEGO W POLSCE

Witold Rowicki kilka razy w swoim życiu organizował orkiestry – poczynając od szkolnej orkiestry w Nowym Sączu w 1931 roku, następnie studenckiej orkiestry w Krakowie w 1932 roku, radiowej w Katowicach (1945–1950) i symfonicznej w Warszawie (1950–1977) – wszystkie stworzył i prowadził z powodzeniem. Ponadto dyrygował wieloma znakomitymi orkiestrami na świecie, zawsze serdecznie przyjmowany i zapraszany ponownie. Należy podkreślić, że Rowicki odegrał znaczącą rolę w historii polskiej kultury muzycznej jako twórca i wieloletni dyrektor artystyczny dwóch najlepszych orkiestr w Polsce w drugiej połowie XX wieku – Wielkiej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach i Filharmonii Narodowej w Warszawie.

Początki działalności dyrygenckiej Rowickiego przypadają na lata 30. XX wieku. Gdy był uczniem VI klasy gimnazjum w Nowym Sączu, zorganizował i prowadził swoją pierwszą orkiestrę szkolną złożoną z kilkadziesiątu kolegów. W czasie studiów w Krakowie w 1931 roku zorganizował i prowadził orkiestrę Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej. Poważny debiut dyrygencki Rowickiego, zauważony przez krytykę i odnotowany w prasie krakowskiej, miał miejsce w 1932 roku i było to wystawienie pod jego kierownictwem muzycznym opery-misterium o tematyce religijnej Krzysztofa Borzędowskiego [Gołębiowski 1991a, s. 9].

Gdy w lutym 1945 roku Rowicki otrzymał propozycję reaktywacji orkiestry radiowej w Katowicach, miał zaledwie 31 lat, ale podjął to wyzwanie – zorganizował orkiestrę i dyrygował nią do 1950 roku. Początkowo, w pierwszych powojennych latach warunki pracy muzyków były bardzo trudne (brak instrumentów i nut, brak wszystkiego do normalnego życia), ale nie osłabiało to zapału muzyków i dyrygenta do poszerzania repertuaru, podnoszenia poziomu artystycznego i przygotowywania kolejnych interesujących koncertów radiowych. Do 1950 roku Rowicki z orkiestrą katowicką koncertował wielokrotnie nie tylko na antenie radiowej, lecz także w różnych miastach Polski (Warszawie, Krakowie, Wrocławiu) i za granicą (w Czechosłowacji, Rumunii i na Węgrzech). Koncerty Rowickiego z WOSPR czekają jeszcze na opracowanie, ale warto odnotować kilka ważnych wydarzeń, do których można zaliczyć: pierwszy koncert orkiestry pod dyktando Rowickiego na antenie radia katowickiego (23 III 1945), polskie prawykonanie *III Symfonii „Liturgicznej”* A. Honeggera (13 IV 1948), koncerty gościnne WOSPR w Sali „Roma” w Warszawie na odbudowę Filharmonii (10 i 12 IX 1948), koncert z udziałem Marguerite Long (7 X 1949), trzy nadzwyczajne koncerty z okazji 5-lecia istnienia WOSPR w Warszawie (16, 18, 19 VI 1950) oraz prawykonania utworów Rowickiego (m.in. *Sinfonietta*, 28 IV 1946; *Trzy pieśni góralskie*, wykonawca Olga Łada, 27 IX 1946; *Ballada o Śląsku Hawirskim*, dyrygent Witold Krzemiński, 4 VI 1948) [Gołębiowski 1991a, s. 171].

Najwięcej koncertów Rowicki odbył z Orkiestrą Symfoniczną Filharmonii Narodowej w Warszawie, którą po wojnie zreorganizował, zaczynając pracę etatową w połowie września 1950 roku i kończąc ją w czerwcu 1977 roku. Orkiestra pod jego batutą stała się zespołem o wysokim poziomie artystycznym, dorównującym czołowym orkiestrom w Europie i na świecie. Na początku sezonu 1952/1953 Witold Rowicki zainicjował zorganizowanie Chóru Mieszanego pod dykcją Zbigniewa Soji i Chóru Dziecięcego pod kierunkiem Stefana Wasiaka. Kilka miesięcy później, 2 maja 1953 roku odbył się pierwszy koncert symfoniczny Orkiestry Filharmonii z udziałem chóru.

W okresie 25 lat pracy (1950–1977 z trzyletnią przerwą w latach 1955–1958) Witold Rowicki poprowadził kilkaset koncertów „swojej” orkiestry w stolicy i kilkadziesiąt w innych miastach Polski, a także wielokrotnie dyrygował gościnnie innymi orkiestrami filharmonicznymi w Polsce. Szczegółowy wykaz koncertów Orkiestry Symfonicznej Filharmonii Narodowej (FN) oraz innych koncertów w kraju pod dykcją Rowickiego sporządzony przez Mariana Gołębiowskiego obejmuje: 423 koncerty w siedzibie FN, 3 koncerty w Warszawie poza siedzibą FN (Łazienki, Zamek Królewski, Kościół Wszystkich Świętych), 17 koncertów FN w innych miastach (Bydgosz, Elbląg, Gdańsk, Katowice, Kraków, Płock, Poznań, Radom, Szczecin, Wrocław), co łącznie daje liczbę 443 koncertów⁵ FN pod dykcją Witolda Rowickiego w latach 1948–1989. Koncerty innych orkiestr (nie FN) pod dykcją Rowickiego w Polsce to: 6 koncertów WOSPR w FN (10 i 12 IX 1948, 7 X 1949 i 16, 18, 19 VI 1950), 1 koncert Orkiestry Jeunesses Musicales w FN (23 VII 1986), 32 koncerty z Filharmonią Krakowską w Krakowie (24 I 1947 – 25 VII 1986) i 1 koncert Orkiestry Symfonicznej z Kolonii w Krakowie (1 VI 1976), co łącznie wynosi 40 koncertów. Liczba koncertów FN i innych orkiestr pod dykcją Rowickiego w Polsce w latach 1947–1986 wynosi łącznie 483 koncerty. Należy dodać do tego jeszcze koncerty w innych filharmoniach polskich oraz nieskatalogowane koncerty WOSPR w Katowicach w latach 1945–1950, których – poprzez analogię z innymi latami np. w 1951 roku Rowicki zadyrygował 30 koncertami w FN – mogło odbyć się około 130–150. Można szacować, że pod dykcją Rowickiego w Polsce odbyło się ponad 600 koncertów.

Jako dyrektor artystyczny Filharmonii Narodowej Witold Rowicki był nie tylko dyrygentem, ale również pomysłodawcą wielu cennych inicjatyw programowych, które przyciągały słuchaczy i popularyzowały muzykę symfoniczną. Rowicki uczestniczył jako dyrygent w cyklach koncertowych poświęconych twórczości wybranych kompozytorów np. *Symfonie Brahmsa* (1953/1954), *Symfonie Beethovena* (1970), *Béla Bartók w Filharmonii Narodowej* (1971), *Muzyka francuska* (1972), *150. rocznica śmierci Beethovena* (1977), a także w koncertach okolicznościowych związanych z rocznicami urodzin lub śmierci kompozytorów np. Bacha, Mozarta, Chopina, Moniuszki, Szymanowskiego, Karłowicza, Dwořaka, Czajkowskiego, Szostakowicza, Prokofiewa, Sibeliusa, Regeera i innych. Organizował *Festiwal Muzyki Polskiej* (1951, 1955), dyrygował koncertami Festiwalu Muzyki Współczesnej „Warszawska Jesień” (od pierwszego w 1956), prowadził koncerty inauguracyjne Konkursy Chopinowskie (od 1955). Uświetniał koncertami rocznice Orkiestry i Chóru Filharmonii, I Międzynarodowy Chopinowski Kongres

⁵ *Encyklopedia muzyczna PWM* podaje, że Rowicki z Filharmonią Narodową wystąpił w Polsce 445 razy. Patrz A. Mrygoń, dz. cyt., s. 489.

Muzykologiczny (1960). Organizował *Koncerty dla młodzieży*, *Koncerty szkolne* (1972–1986), *Poranki Popularnej Muzyki Symfonicznej* i koncerty dla dzieci [Gołębiowski 1991a, s. 25–83].

W repertuarze koncertów pod batutą Witolda Rowickiego można zauważyć dwa nurty – twórczość kompozytorów polskich oraz dzieła światowej klasyki symfonicznej od muzyki dawnej do współczesnej. Z muzyki polskiej szczególnie często wykonywał utwory Karola Szymanowskiego – za co otrzymał Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki (1983) – a zwłaszcza *I Koncert skrzypcowy* op. 35, *Stabat Mater* op. 53, *III Symfonię „Pieśń o nocy”* op. 27, *IV Symfonię „Koncertującą”* op. 60, *Harnasie* op. 55, pieśni i inne dzieła na głos solo, chór i orkiestrę. Popularyzował również muzykę Chopina (*Koncerty fortepianowe f-moll i e-moll*, *Andante spianato i Polonez Es-dur* op. 22), Moniuszki (*Mazury z oper Halka i Straszny dwór*, *Uwertura koncertowa „Bajka”*, uwertury i arie z oper, *Sonety krymskie*), Karłowicza (*Koncert skrzypcowy A-dur* op. 8, poematy symfoniczne), Wieniawskiego (*II Koncert skrzypcowy d-moll* op. 22), Paderewskiego (*Fantazję polską* op. 19), Noskowskiego (*Poemat symfoniczny „Step”* op. 66), Kurpińskiego, Żeleńskiego i innych. Rowicki propagował polską muzykę XX wieku i chętnie podejmował się krajowych i światowych prawykonań utworów polskich kompozytorów współczesnych takich jak: Tadeusz Baird (15 prawykonań), Grażyna Bacewicz (9 prawykonań), Edward Bogusławski (7 prawykonań), Wojciech Kilar, Andrzej Panufnik i Zbigniew Rudziński (po 3 prawykonań), Witold Lutosławski, Krzysztof Penderecki, Kazimierz Serocki i Bolesław Szabelski (po 2 prawykonań), Michał Spisak, Tomasz Sikorski i inni.

Klasyczny repertuar symfoniczny Witolda Rowickiego obejmował symfonie, uwertury, poematy symfoniczne, koncerty solowe oraz oratoria, kantaty i inne utwory na orkiestrę z głosami solowymi i chórem m.in.:

- symfonie Haydna, Mozarta, Beethovena (bez *II* i *IV*), Brahmsa, Czajkowskiego (bez *II* i *III*), Prokofiewa, Dwořaka (*IX Z Nowego Świata*), Szostakowicza (*I* i *V*), Szymanowskiego;
- uwertury Mozarta, Beethovena, Mendelssohna, Glinki, Smetany, Moniuszki, Kurpińskiego, Szymanowskiego;
- koncerty fortepianowe Bacha, Mozarta, Beethovena (*C-dur*, *c-moll*, *G-dur*, *Es-dur*), Brahmsa (*d-moll*, *B-dur*), Chopina (*f-moll*, *e-moll*), Griega (*a-moll*), Schumanna (*a-moll*), Czajkowskiego (*b-moll*), Liszta (*A-dur*, *Es-dur*), Ravela (*G-dur*), Prokofiewa (*Des-dur*, *g-moll*, *C-dur*, *G-dur*), Rachmaninowa (*c-moll*), Szymanowskiego (*IV Symfonia „Koncertująca”*), a także Serockiego (prawykonań na otwarciu FN 1951), Spisaka (prawykonań 1973);
- koncerty skrzypcowe Bacha (*a-moll*, *d-moll*), Beethovena (*D-dur*), Brahmsa (*D-dur*), Mendelssohna (*e-moll*), Czajkowskiego (*D-dur*), Paganiniego (*D-dur*, *h-moll*), Szymanowskiego (op. 35 wykonany kilkadziesiąt razy!), Wieniawskiego (*d-moll*), Karłowicza (*A-dur*), Prokofiewa (*D-dur*), Szostakowicza (*cis-moll*), Dwořaka (*a-moll*), Bartóka;
- koncerty wiolonczelowe Dwořaka, Szostakowicza, Miaskowskiego, Ligetiego;
- koncerty na trąbkę Panufnika, na obój Maderny, na organy Poulenca.

- inne dzieła np.: *Magnificat* Bacha, poematy symfoniczne Karłowicza, Noskowskiego i Liszta, *Bolero* Ravela, *Harnasie* i *Stabat Mater* Szymanowskiego.

Rowicki podejmował się także wykonań utworów współczesnych kompozytorów zagranicznych uznanych już na świecie, a nieznanymi w Polsce – najczęściej były to prawykonania polskie podczas „Warszawskiej Jesieni” np. Arnolda Schönberga *Gurre-Lieder* czy *Mojżesz i Aron*, Karla Hartmanna *Gesangsszene*, Paula Hindemitha *Sinfonietta*, Yannisa Xenakisa *Pithoprakta*, utwory Dariusza Milhauda, Luigi Nono, Györgya Ligetiego, Bruno Maderny.

Na podstawie powyższego przeglądu repertuaru koncertów pod dyrekcją Witolda Rowickiego można stwierdzić, że propagował on muzykę polską XIX i XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem muzyki Szymanowskiego, a także światową muzykę klasyczną, romantyczną i współczesną. Podejmował się często prawykonania utworów młodych kompozytorów. Repertuar wykonany z Orkiestrą Filharmonii Narodowej był imponujący i obejmował 440 utworów 147 kompozytorów [Gołębiowski 1991a, s. 151–158].

Solistami koncertów Witolda Rowickiego z Orkiestrą Filharmonii Narodowej w Polsce i za granicą byli znakomici instrumentalisci – pianiści, skrzypkowie, wokaliści – polscy i zagraniczni, których mogła posłuchać publiczność w Polsce (głównie w Warszawie) oraz publiczność za granicą podczas licznych tournée orkiestry (w nawiasach podano liczbę koncertów):

- pianiści: Tadeusz Żmudziński (44!), Jan Ekier (28), Barbara Hesse-Bukowska (22), Halina Czerny-Stefańska (21), Władysław Kędra (12), Regina Smendzianka (12), Lidia Grychtołówna (8), Witold Małcużyński (6), Piotr Paleczny (5), Henryk Sztompka (4), Zbigniew Drzewiecki (4), Ryszard Bakst (3), Krystian Zimmerman (2), Artur Rubinstein, Władysław Szpilman;
- skrzypkowie: Wanda Wiłkomirska (131!), Konstanty Andrzej Kulka (83!), Tadeusz Wroński (10), Eugenia Umińska (6);
- wiolonczeliści: Andrzej Orkisz;
- wokaliści: Stefania Woytowicz (86!), Andrzej Hiolski (32), Krystyna Szczepańska (29), Krystyna Szostek-Radkowa (29), Andrzej Bachleda (17), Kazimierz Pustelak (15), Jerzy Artysz (13), Bogdan Paprocki (11), Delfina Ambroziak (4);
- soliści zagraniczni:
  - a) pianiści: Hiroko Nakamura (17), Światosław Richter (6), Claudio Arrau (4), Emil Gilels (2), Friedrich Gulda (2), Arturo Benedetti-Michelangeli (1), Jakub Zak (1), Marguerite Long (1);
  - b) skrzypkowie: Igor Iwanow (15), Igor Ojstrach (5), Henryk Szeryng (4), Dawid Ojstrach (2), Issac Stern (2);
  - c) wiolonczeliści: Mścisław Rostropowicz (1).

Rekordową liczbę 131 koncertów z Rowickim zagrała Wanda Wiłkomirska w Polsce oraz podczas 17 tournée Filharmonii (po Europie, ZSRR, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Japonii) [Gołębiowski 1991a, s. 80], a współpraca między dyrygentem i skrzypaczką trwała 28 lat (1951–1979). Konstanty Andrzej Kulka w ciągu 10 lat (1967–1977) koncertował z Rowickim 83 razy w Polsce, ZSRR, krajach Europy i Stanach Zjednoczonych, Egipcie, Libanie, Iranie, Indiach, Singapurze, Australii, Japonii, Hongkongu i na

Filipinach. Stefania Woytowicz występowała z Rowickim 86 razy – w tym 51 koncertów podczas 11 tournée [Gołębiowski 1991a, s. 115] – w okresie 22 lat (1952–1974) w Polsce wielokrotnie podczas „Warszawskiej Jesieni” oraz w ZSRR, krajach Europy, Japonii i Stanach Zjednoczonych. Wielkim zaszczytem dla Rowickiego było poprowadzenie koncertu inauguracyjnego Międzynarodowy Konkurs Chopinowski w 1960 roku z Arturem Rubinsteinem oraz koncerty z Krystianem Zimermanem po jego zwycięstwie w Konkursie Chopinowskim w 1975 roku. Również wydarzeniami artystycznymi w Filharmonii Narodowej były występy światowej sławy artystów takich jak: Światosław Richter, Claudio Arrau, Ryszard Bakst, Arturo Benedetti-Michelangeli, Friedrich Gulda, Marguerite Long, Dawid i Igor Ojstrachowie, Mścisław Rostropowicz, Henryk Szeryng. Dzięki kontaktom artystycznym Rowickiego z innymi dyrygentami na świecie i dobrej współpracy z Polską Agencją Artystyczną „Pagart” w Filharmonii Narodowej w Warszawie wystąpili także znakomici dyrygenci zagraniczni, zespoły kameralne i orkiestry symfoniczne.

TOURNÉE I KONCERTY ZAGRANICZNE WITOLDA ROWICKIEGO

Z inicjatywy Witolda Rowickiego Filharmonia Narodowa – zaledwie po roku pracy młodego dyrygenta w Warszawie – w sierpniu 1951 roku udała się na pierwszy występ zagraniczny do Berlina Wschodniego, rozpoczynając tym swoje liczne wyjazdy i tournée po całym świecie. W latach 1950–1982 Rowicki z Filharmonią Narodową odbył 44 tournée, podczas których poprowadził 358 koncertów. Obowiązującym zwyczajem było wykonanie na początku koncertu hymnów państwowych oraz – co często robił Rowicki – na zakończenie lub na bis wykonanie *Mazura* z opery *Straszny dwór* Moniuszki.

W programie pierwszego zagranicznego tournée Filharmonii Narodowej po drugiej wojnie światowej do Berlina Wschodniego, obejmującego tylko dwa koncerty (12 i 13 VIII 1951) znalazły się – obok *Uwertury* do opery *Wesele Figara* Mozarta i *V Symfonii* Czajkowskiego – *Koncert f-moll* Chopina w wykonaniu Władysława Kędry oraz utwory na chór i orkiestrę: *Symfonia Pokoju* Panufnika, *Kolorowe melodie* Ekiera i kantata *Zdrawica* Prokofiewa. Ponieważ Filharmonia nie posiadała jeszcze własnego chóru, w koncercie wziął udział chór Państwowego Liceum Muzycznego w Katowicach.

W latach 50. Filharmonia Narodowa pod kierunkiem Rowickiego odbyła 5 tournée: do Rumunii (20 XI – 5 XII 1952), Belgii i Wielkiej Brytanii (17 V – 6 VI 1958), NRD (30 XI – 9 XII 1958), Francji, Szwajcarii i RFN (6 VI-17 VI 1959), ZSRR (16 X-1 XI 1959). Na uwagę zasługuje wyjazd do Belgii w 1958 roku po raz pierwszy jako Filharmonii Narodowej (po przemianowaniu w 1955 roku) na koncerty w ramach Światowej Wystawy EXPO'58 oraz jej pierwsze koncerty w Anglii. Repertuar koncertów obejmował *IX Symfonię* Dwořaka, *V Symfonię* Szostakowicza, *VII Symfonię* Beethovena, *Koncerty fortepianowe* Chopina (Ekier, Drzewiecki, Smendzianka, Hesse-Bukowska), *IV Symfonię „Koncertującą”* (Żmudziński), *Koncert skrzypcowy* (Wroński), *III Symfonię „Pieśń o nocy”* i *Stabat Mater* Szymanowskiego, utwory Ravela, Karłowicza, Bairda, Lutosławskiego i innych.

W kolejnym dziesięcioleciu (1960–1969) Filharmonia Narodowa znacznie poszerzyła kontakty międzynarodowe i orkiestra odbyła 19 tournée do różnych krajów Europy (2–4 wyjazdy rocznie), koncertując w Wielkiej Brytanii (1960, 1963, 1967), we Włoszech (1960), Szwajcarii (1960, 1961, 1963, 1968), Austrii (1960, 1962, 1964), Francji (1962,

1968), w NRD (1962, 1967), RFN (1962, 1964, 1965, 1966), Danii (1964), Czechosłowacji (1964), na Węgrzech (1964), w Grecji (1965), Szwecji (1965) i Rumunii (1969). Po raz pierwszy Orkiestra Filharmonii koncertowała w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie w 1961 roku i po raz drugi w 1964 roku oraz po raz pierwszy w Japonii w 1966 roku. Pierwsze tournée po Ameryce rozpoczęło się w słynnej sali koncertowej Carnegie Hall w Nowym Jorku i obejmowało 23 koncerty w USA i 3 koncerty w Kanadzie. Drugie tournée po Ameryce obejmowało 29 koncertów w USA i 2 koncerty w Kanadzie. Solistami pierwszego wyjazdu byli Wanda Wiłkomirska i Regina Smendzianka, a drugiego Wanda Wiłkomirska i Władysław Kędra. W Japonii orkiestra Filharmonii zagrała 15 koncertów z udziałem solistów – Wandy Wiłkomirskiej i Hiroko Nakamura.

Repertuar koncertów podczas tournée w latach 60. poszerzył się o *II, III i IV Symfonię* Brahmsa, *I, III Symfonię* Beethovena, *I Symfonię* Prokofiewa, *IV Symfonię* Czajkowskiego, *Koncerty skrzypcowe* Wieniawskiego, Karłowicza i Mendelssohna, *Koncerty fortepianowe* Beethovena (*G-dur*) i Brahmsa (*B-dur*), Liszta (*Es-dur*) oraz liczne utwory współczesnych kompozytorów polskich – Bairda, Lutosławskiego, Pendereckiego, Kilara, Bacewicz, Malawskiego. Solistami w utworach koncertowych byli: Wanda Wiłkomirska, Barbara Hesse-Bukowska, Halina Czerny-Stefańska, Jan Ekier, Stefania Woytowicz, Andrzej Hiolski, podczas tournée w Szwajcarii Witold Małcużyński i Artur Rubinstein. W dłuższych, bardziej wyczerpujących wyjazdach zagranicznych uczestniczył drugi dyrygent – Stanisław Wisłocki (od 1960 roku) i Antoni Wit (od 1968 roku).

W 1970 roku Filharmonia Narodowa odbyła swoje najdłuższe tournée koncertowe trwające ponad dwa miesiące od 17 lutego do 23 kwietnia (daty pierwszego i ostatniego koncertu), prowadzące przez Egipt, Liban, Iran, Indie, Singapur, Australię, Filipiny, Hongkong i Japonię. Wykonano wówczas 45 koncertów pod dyktando Witolda Rowickiego i – częściowo – Andrzeja Markowskiego. Solistą na całej trasie tournée był Konstanty Andrzej Kulka (*Koncerty skrzypcowe* Czajkowskiego, Wieniawskiego i Karłowicza), a w Japonii Hiroko Nakamura (*Koncert fortepianowy e-moll* Chopina).

W latach od 1970 roku do chwili przejścia dyrygenta na emeryturę w czerwcu 1977 roku Filharmonia Narodowa pod dyktando Rowickiego wyjechała jeszcze na 14 tournée, podczas których wykonała 119 koncertów w następujących krajach: RFN (1970, 1973, 1975), Bułgarii (1971), Szwajcarii (1971, 1975, 1977), Berlinie Zachodnim (1971), Włoszech (1972), Japonii (1973), Wielkiej Brytanii (1973), USA (1974), ZSRR (1974), NRD (1974), Francji (1974), Austrii (1975), Czechosłowacji (1975), Hiszpanii (1975, 1977). Na uwagę zasługują koncerty w Berlinie Zachodnim w 1971 roku (gdzie Filharmonia występowała po raz pierwszy), które zaszczycił swą obecnością kanclerz Niemiec Willy Brandt. Kolejnym atrakcyjnym wyjazdem była trasa koncertowa po Japonii w 1973 roku (gdzie Filharmonia występowała po raz trzeci) obejmująca 20 koncertów pod dyktando dwóch dyrygentów – Rowickiego i Markowskiego. Solistami byli Konstanty Andrzej Kulka (Czajkowski, Szymanowski), Stefania Woytowicz (Britten, Ravel, Szymanowski) i Takahiro Sonoda (Chopin), a repertuar koncertów został znacznie poszerzony i urozmaicony. Kolejnym sukcesem Filharmonii było trzecie, trwające prawie dwa miesiące tournée do USA w 1974 roku, które obejmowało 37 koncertów w całym kraju. Drugim dyrygentem był Zygmunt Rychert, a solistami Kulka, Woytowicz i pianiści Jorge Federico Osorio i Roger Woodward.

Zaprezentowany amerykańskiej publiczności program koncertów zawierał uwertury Moniuszki i Szymanowskiego; koncerty Mozarta, Chopina, Mendelssohna, Karłowicza, Prokofiewa, Szymanowskiego; symfonie Haydna, Mozarta i Czajkowskiego; *Pietruszkę* Strawińskiego, *Harnasie* Szymanowskiego, utwory na głos z orkiestrą Brittena, Ravela, Szymanowskiego, Pendereckiego. Koncerty odbywały się w najlepszych salach i audytoriach odwiedzanych miast jak Carnegie Hall w Nowym Jorku czy Concert Hall John F. Kennedy w Waszyngtonie.

Po zakończeniu etatowej pracy w Filharmonii Narodowej Witold Rowicki odbył jeszcze 4 tourné koncertowe: do Francji w 1978 roku z Wojciechem Michniewskim jako drugim dyrygentem (11 koncertów), do RFN w 1978 roku z Markiem Pijarowskim (19 koncertów), trasa przez Francję, Szwajcarię, Liechtenstein i Austrię w 1979 roku z Tadeuszem Strugałą (21 koncertów), do NRD w 1982 roku z Tadeuszem Strugałą (7 koncertów). Na uwagę zasługuje ostatni wyjazd Rowickiego z Filharmonią, podczas którego poprowadził cztery koncerty (Drezno, dwa razy Lipsk, Berlin) w całości wypełnione muzyką Szymanowskiego (*Stabat Mater*, *IV Symfonia „Koncertująca”*, *Nokturn i Tarantela*) z okazji Roku Szymanowskiego ogłoszonego przez UNESCO. Warto w tym miejscu dodać, że Filharmonia Narodowa była często zapraszana na festiwale muzyczne i koncerty towarzyszące wystawom EXPO, które odbywały się w Europie (m.in. Wiedeń, Lyon, Montreux, Sztokholm, Bonn Beethovenfest, Brighton), a nawet w odległej Australii (Festiwal w Adelaide) czy Japonii (Osaka EXPO'70).

Poza koncertami w ramach tourné zagranicznych z Filharmonią Narodową Rowicki wielokrotnie zapraszany był indywidualnie jako dyrygent gościnny do poprowadzenia koncertów ze znakomitymi orkiestrami na świecie. Były to (* oznaczono propozycje objęcia dyrekcji tych orkiestr):

- a) orkiestry w Europie:
  - Wiener Philharmoniker
  - Berliner Philharmoniker
  - Bamberger Symphoniker (RFN)*
  - Royal Philharmonic (London)*
  - London Symphony Orchestra*
  - Philharmonia Orchestra London*
  - Orchestre de Paris
  - Orchestre Philharmonique de Strasbourg
  - Stockholm Philharmonic
  - Orchestra dell'Accademia Nazionale di Santa Cecilia
  - Orquesta Nacional España
- b) orkiestry w Stanach Zjednoczonych: Cleveland*, Boston, Pittsburgh, Nowy Jork, Filadelfia*
- c) orkiestry w Ameryce Południowej: Teatro Colón w Buenos Aires
- d) orkiestry w Japonii i Australii.

Trzeba dodać, że pomimo wielu atrakcyjnych propozycji Rowicki nie zdecydował się na stałą współpracę z wymienionym wyżej orkiestrami (wyjątek stanowi Bamberger Symphoniker), choć niektórymi chętnie dyrygował i często z nimi koncertował,

a zwłaszcza z trzema orkiestrami z Londynu – Royal Philharmonic, London Symphony Orchestra, Philharmonia Orchestra London i dwiema orkiestrami z USA – w Cleveland i Filadelfii. Kalendarium tych koncertów Rowickiego nie zostało dotychczas opracowane. Wydaje się, iż informacje na ten temat mogą znajdować się w archiwum Pagartu, które organizowało artystom wyjazdy zagraniczne, w archiwach i dokumentacji koncertowej poszczególnych orkiestr na świecie oraz w osobistych kalendarzach i notatkach artysty, o ile takie się zachowały.

Szczególnym wyjątkiem jest wieloletnia i bardzo serdeczna współpraca Rowickiego z Orkiestrą Symfoniczną w Bambergu (RFN), która rozpoczęła się w 1979 i trwała do 1989 roku. W latach 1983–1985 był on dyrektorem artystycznym i szefem tej orkiestry. W ciągu 10 lat Orkiestra z Bambergu pod dyktando Rowickiego wykonała 127 koncertów w różnych miastach Niemiec (81 koncertów!), Jugosławii (3), Szwajcarii (1), Hiszpanii (6), Portugalii (4), Belgii (1), Francji (1), we Włoszech (3), Luxemburgu (1), Grecji (2) oraz Północnej (11) i Południowej (13) Ameryce. Najwięcej koncertów Orkiestra z Rowickim wykonała w roku 1983 (44 koncerty) i 1984 (25 koncertów). Dwa atrakcyjne tournée trwające około miesiąca odbyła w październiku 1983 roku do USA, gdzie wystąpiła na 11 koncertach (w tym siedmiokrotnie z pianistą Homero Francesch) oraz we wrześniu 1984 roku do Ameryki Południowej (Brazylia, Urugwaj, Argentyna, Peru, Ekwador), gdzie wystąpiła 13 razy. Repertuar Orkiestry w Bambergu pod dyktando Rowickiego obejmował dzieła klasyczne – symfonie Haydna, Mozarta, Beethovena, Brahmsa, Dwořaka, Czajkowskiego, Szostakowicza, Brucknera, dzieła orkiestrowe Straussa, Wagnera, Regera, Bartóka, Ravela. Często były to koncerty wypełnione w całości muzyką symfoniczną bez koncertów solowych, jeśli natomiast występowali soliści, byli to wybitni instrumentalisci m.in.: Henryk Szeryng (Bamberg 19, 20, Schweinfurt 21, Hannover 29 I 1979), Claudio Arrau (Strasbourg 19 VI 1986), Murray Perahia (Schweinfurt 14, 15 II 1989), Alicia de Larrocha (Würzburg 10, 11 VI 1981), Shlomo Mintz, Michel Dalberto, Youri Egorov, Peter Zazofski, Oleg Maisenberg i inni. Wykaz koncertów Rowickiego z Orkiestrą Symfoniczną w Bambergu, sporządzony przez członka tej orkiestry (nazwisko autora opracowania nie jest znane autorowi artykułu) udostępniony rodzinie dyrygenta, nie był dotychczas opublikowany i jest cennym dopełnieniem wszystkich opracowań Mariana Gołębiowskiego dotyczących koncertów Witolda Rowickiego⁶.

Koncerty zagraniczne Witolda Rowickiego odbyły się na sześciu kontynentach na świecie w 34 krajach. Są to: Argentyna, Australia, Austria, Belgia, Bułgaria, Brazylia, Czechosłowacja, Dania, Egipt, Ekwador, Filipiny, Francja, Grecja, Hiszpania, Hongkong, Indie, Iran, Japonia, Kanada, Liban, Liechtenstein, Niemiecka Republika Demokratyczna, Peru, Republika Federalna Niemiec, Republika Południowej Afryki, Rumunia, Singapur, Stany Zjednoczone, Szwajcaria, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania, Włochy, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich.

⁶ Nazwisko autora wykazu koncertów Orkiestry Symfonicznej w Bambergu (Niemcy) pod dyktando Witolda Rowickiego w latach 1979–1989 nie jest znane rodzinie ani autorowi artykułu. Wykaz obejmujący 9 stron maszynopisu jest w posiadaniu rodziny (córci dyrygenta) i został udostępniony autorowi artykułu w formie kserokopii. Opracowanie i omówienie tego materiału (trasy koncertowe, repertuar, soliści itp.) wymaga – zdaniem autora artykułu – osobnej publikacji.

Ogromna liczba koncertów zagranicznych pod batutą Witolda Rowickiego wynosi ponad 500, w tym skatalogowanych zostało 358 koncertów podczas tournée z Filharmonią Narodową i 127 koncertów z Orkiestrą Symfoniczną w Bambergu, co wynosi 485 koncertów oraz szereg koncertów nieskatalogowanych – występów gościnnych z innymi orkiestrami na świecie – których liczbę trudno określić. Łącznie z koncertami w Polsce, których liczbę oszacowano na ponad 600, można stwierdzić, że Witold Rowicki zadyrygował w swoim życiu około 1100 koncertami.

Do aktywności dyrygenckiej Rowickiego należy dodać jeszcze nagranie ponad 150 utworów pod jego dyрекcją zarejestrowanych przez następujące firmy fonograficzne [Gołębiowski 191a, s. 98]: Polskie Nagrania „Muza” i „Pronit” (Polska), Deutsche Grammophon Gesellschaft – DGG (RFN), Eterna – ETA (NRD), Fidelio (Holandia), Fontana (Holandia), Grandi Concerti (Włochy), Melodia – Eurodisc (ZSRR), Philips (Holandia), Telefunken – Decca (RFN), Veriton (Polska). Wiele nagrań Rowickiego otrzymało prestiżowe nagrody, wśród których do szczególnie cennych zaliczyć można nagrodę Grand Prix du Disque de l'Académie Charles-Cros w Paryżu (1959) za nagranie cyklu symfonii Dwořaka z London Symphony Orchestra, Grand Prix Académie du Disque Français (1965) za nagranie dzieł Lutosławskiego, Nagrodę Edisona w Amsterdamie (1965) za nagrania utworów Pendereckiego, Bacewicz, Bairda i Serockiego, Nagrodę w Montevideo (1966) za nagranie *V Symfonii* Szostakowicza.

Witold Rowicki jako dyrygent był oryginalnym interpretatorem muzyki symfonicznej, poszukującym i wydobywającym z partytury walory brzmieniowe utworów klasycznych, neoromantycznych i współczesnych. Potrafił dostrzec ciekawe przebiegi melodyczne partii poszczególnych instrumentów, uwypuklić je, podkreślić, nadać specjalne znaczenie i większą samodzielność, podnieść ich rangę z roli akompaniamentu czy „wypełniacza” harmonicznego do roli efektownych minisolówek. Ciekawe efekty brzmieniowe orkiestry uzyskiwał również poprzez siebie tylko właściwą umiejętność operowania dynamiką poszczególnych instrumentów – jedne ścisząc, inne eksponując. Janusz Ekiert opisał to w następujący sposób: „Tu żąda od instrumentu krzyku, tam – szeptu, wydłuży jakiś dźwięk, zatrzyma oddech, przyspieszy albo zwolni puls, tu wzburzy frazę, tam ją uspokoi, inaczej rozłoży akcenty” [Ekiert 2014, s. 9]. Rowicki poprzez dobór tempa, dynamiki oraz odpowiednich proporcji, brzmieniem poszczególnych grup instrumentów budował interesujące przebiegi ekspresji w utworze – napięcia i kulminacje, ich rozładowanie, różnicowanie wyrazu muzycznego. Nie eksperymentował, lecz miał swoją indywidualną wizję brzmieniową dzieł dobrze znanych, dzięki czemu wykonania niektórych symfonii pod jego batutą zaskakiwały słuchaczy nowością interpretacji, przyzwyczajonych do tradycyjnych wzorów. Odczuwał ogromną radość, gdy jego dyrygenckie „odkrycia” były zauważone przez melomanów, pytających, czy zmienił coś w partyturze. Spośród legendarnych wykonań Rowickiego należy wymienić przede wszystkim przywoływane przez wielu krytyków *Harnasie* Karola Szymanowskiego pełne porywającej ekspresji, dynamiczne, iskrzące się feerią barw instrumentów. Indywidualny rys sztuki dyrygenckiej Rowickiego dostrzegamy również w uderzającej jaskrawymi barwami suicie z *Pietruszki* Igora Strawińskiego, porywającym *Mazurze ze Straszego dworu* Stanisława Moniuszki (granym prawie zawsze na zakończenie koncerów za granicą) czy pełnym ognia hymnie narodowym we własnej

instrumentacji. Niekiedy był „szalonym ekspresjonistą batuty”, innym razem dyrygował „z przenikliwą trzeźwością umysłu”. Potrafił osiągać „wyjątkową przezroczystość brzmienia” orkiestry, a za chwilę tworzył „tajemniczą magmę dźwiękową” [Ekiert 2014, s. 9].

PODSUMOWANIE

Zakres działalności dyrygenckiej Witolda Rowickiego jest imponujący, a składa się na nią: nieprawdopodobna liczba koncertów w Polsce i za granicą z Orkiestrą Filharmonii Narodowej i innymi orkiestrami (około 1100), ogromny repertuar koncertowy, cała plejada znakomitych solistów, z którymi występował, wielka liczba nagrań. Poza tym głównym nurtem aktywności do jego dorobku należy również twórczość kompozytorska, aranżacje i instrumentacje, tworzenie nowych orkiestr, szeroki zakres działalności organizacyjnej, upowszechnianie muzyki, praca pedagogiczna i wychowawcza. Ważne w jego życiu były także rodzina, pasje i przyjaciele. Rowicki był dyrygentem „długowiecznym”, to znaczy pracującym na stanowisku dyrektora artystycznego i dyrygenta-szefa jednej orkiestry przez 25 lat, co w świecie muzycznym zdarza się bardzo rzadko. Do jego największych zasług – poza ogromną pracą dyrygencką – należy zaliczyć ponowne utworzenie Orkiestry Symfonicznej Filharmonii Warszawskiej po drugiej wojnie światowej. Emil Młynarski był – jak określił to Marian Gołębiowski – „założycielem” Filharmonii Narodowej w 1901 roku, a Witold Rowicki jej „wskrzesicielem” w 1951 roku. Witold Rowicki był niewątpliwie dyrygentem w szczególny sposób zasłużonym dla kultury polskiej.

BIBLIOGRAFIA

- Bychawska Maria, red. (2014), *Witold Rowicki in memoriam. Pamięci Witolda Rowickiego w 100. rocznicę urodzin Filharmonia Narodowa*, album z płytą CD i DVD, Warszawa: Filharmonia Narodowa.
- Dobrowolski Tomasz (2014), komentarz do filmu pt. *Cień pod kamieniem*, w: Maria Bychawska (red.), *Witold Rowicki in memoriam*, Warszawa: Filharmonia Narodowa, s. 40.
- Ekiert Janusz (2014), *Tak dyryguje Rowicki*, w: Maria Bychawska (red.), *Witold Rowicki in memoriam*, Warszawa: Filharmonia Narodowa, s. 8–9.
- Gołębiowski Marian (1976), *Filharmonia w Warszawie 1901–1976*, Kraków: PWM.
- Gołębiowski Marian (1991a), *Witold Rowicki w Filharmonii Warszawskiej i Narodowej: dokumentacja koncertowa i fotograficzna*, Łódź: Łódzkie Zakłady Graficzne (wydane nakładem córki i syna dla uczczenia pamięci rodziców – Witolda i Janiny Rowickich).
- Gołębiowski Marian (1991b), *The Ninetieth Anniversary of the Warsaw Philharmonic 1901–1991*, „Polish Music”, nr 2–4, Warszawa: Authors Agency Warsaw.
- Gołębiowski Marian (2010), *Warszawska Filharmonia Narodowa na pięciu kontynentach (Warsaw Philharmonic The National Orchestra and Choir of Poland on five continents)*, Warszawa: Filharmonia Narodowa.
- Hausswald Günter, red. (1965), *Dirigenten – Bild und Schrift*, Berlin: wyd. Rembrandt Verlag Berlin.
- Kasprzyk Jacek (2014), *Słowo wstępne* w: Maria Bychawska (red.), *Witold Rowicki in memoriam*, Warszawa: Filharmonia Narodowa, s. 7.
- Marek Tadeusz (1960), *Wielka Orkiestra Symfoniczna PR*, Kraków: PWM.
- Mrygoń Adam (2004), hasło *Rowicki Witold*, *Encyklopedia muzyczna PWM*, red. Elżbieta Dziębowska, t. 8 (*Pe-r*), Kraków: PWM, s. 488–489.
- Rowicki Witold (1989), *Bez batuty*, „Ruch Muzyczny” nr 18, s. 3–5 i nr 20, s. 23–25.
- Rowicki Witold (2014), *Zapiski Dyrygenta*, red. Włodzimierz Pospiech, Warszawa: Przybylik.
- Terpiłowski Lech, Holzman Marek (1961), *Witold Rowicki*, Kraków: PWM.

ANEKS

ZAWARTOŚĆ ALBUMU JUBILEUSZOWEGO

Witold Rowicki in memoriam. Pamięci Witolda Rowickiego w 100. rocznicę urodzin Filharmonia Narodowa, red. Maria Bychawska, album z płytą CD i DVD, wyd. Filharmonia Narodowa, Warszawa 2014 [ISBN 978-83-60654-19-20-0]:

- a) CD: nagranie koncertu z dnia 3 IV 1967 w Town Hall w Huddersfield (Wielka Brytania), wykonawcy: Orkiestra Symfoniczna Filharmonii Narodowej, dyrygent – Witold Rowicki, solista – Jan Ekier (fortepian); program koncertu: S. Prokofiew – *I Symfonia D-dur* op. 25 „Klasyczna”; K. Szymanowski – *IV Symfonia Koncertująca* op. 60 na fortepian i orkiestrę; J. Brahms – *IV Symfonia e-moll* op. 98.
- b) DVD zawiera: *Cień pod kamieniem*, film dokumentalny o Witoldzie Rowickim, reżyseria Tomasz Dobrowolski, Wytwórnia Filmów Dokumentalnych i Fabularnych w Warszawie, premiera filmu odbyła się wiosną 2007 roku; płyta DVD wydana przez Filharmonię Narodową jako załącznik do albumu pt. *Witold Rowicki in memoriam*, Warszawa 2014.
- c) DVD zawiera: *Rozmowa z Witoldem Rowickim*, audycje Anny Skulskiej z Programu 2 Polskiego Radia, nagrane w kwietniu 1987 i styczniu 1989, Polskie Radio SA, płyta DVD wydana przez Filharmonię Narodową, Warszawa 2014. Nagranie zawiera 8 odcinków rozmów:
  - 1) *Droga do dyrygentury*;
  - 2) *Wielka Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia w Katowicach*;
  - 3) *Filharmonia Warszawska i Narodowa*;
  - 4) *Wyjazdy zagraniczne Filharmoników Warszawskich*;
  - 5) *Witold Rowicki – pedagog*;
  - 6) *Praca z orkiestrami świata*;
  - 7) *Pasje i podróże*;
  - 8) *Ostatni koncert Mistrza w Filharmonii Narodowej*.

Conducting achievements of Witold Rowicki in Poland and abroad

SUMMARY:

Witold Rowicki (1914–1989) was one of the most renowned Polish conductors of the 2nd half of the 20th century who gave unique renditions of symphonic music, based on a careful selection of dynamics, tempo and sound proportions between particular groups of instruments. The range of his artistic achievements as a conductor is impressive and comprises over 600 concerts in Poland (most of them with the Warsaw Philharmonic and the Polish National Radio Symphony Orchestra in Katowice), more than 500 concerts abroad, huge concert repertoire ranging from classicism to contemporary music, performances given alongside a number of outstanding soloists, more than 100 records, compositional output, numerous arrangements and instrumentations, popularization of music, teaching activity. His biggest organizational achievement was the revival of the Polish National Radio Symphony Orchestra in Katowice (1945) and the Warsaw Philharmonic Symphony Orchestra (1951) after the World War II. Witold Rowicki was a conductor of a particular merit for Polish culture.

KEYWORDS: Polish conductor, Witold Rowicki, Warsaw Philharmonic.

